

Työ tekijäänsä opettaa

Pianopedagogien näkemyksiä instrumenttididaktiikasta

Laura Kuisma

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2017
Kulttuuriala
Musiikkipedagogi (AMK)

Tekijä(t) Kuisma, Laura	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Maaliskuu 2017
	Sivumäärä 45	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Työ tekijäänsä opettaa - pianopedagogien näkemyksiä instrumenttididaktiikasta		
Tutkinto-ohjelma Musiikin tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaaja(t) Päivi Virolainen-Kalpio		
Toimeksiantaja(t) JAMK – Jyväskylän ammattikorkeakoulu		
Tiivistelmä Pianonsoiton instrumenttididaktiikkaa on tutkittu vähän ja sen opetuksen sisällöissä ei ole yhtenäisiä käytäntöjä. Oppiaine on kuitenkin musiikkipedagogille ammattitaidon kehittymisen kannalta tärkeä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia näkemyksiä työelämässä olevilla pianopedagogeilla on pianon instrumenttididaktiikan sisällöistä. Näkökulmia haettiin työelämäkokemuksiin ja didaktiikan opetukseen perustuen. Tavoitteena oli selvittää, vastaavatko instrumenttididaktiikan opinnot työelämän tarpeisiin. Tutkimuksessa kartoitettiin avoimilla kysymyksillä musiikkipedagogien kokemuksia didaktiikan opinnoista. Tämän lisäksi määriteltiin pianopedagogiseen kirjallisuuteen ja pianonsoiton tasosuorituksien ohjeistuksiin perustuen taitoalueet, joiden tärkeyttä didaktiikan opinnoissa vastaajia pyydettiin arvioimaan numeerisesti. Aineisto kerättiin kyselylomakkeen avulla verkossa ja vastaukset käsiteltiin sisällönanalyysin keinoin teemoittelemalla ja numeerisesti analysoimalla. Instrumenttididaktiikan tarkoitukseksi määriteltiin opettajuuden kehittyminen. Palautteella nähtiin olevan suuri merkitys tässä prosessissa. Opetusmuodoista opetusharjoittelu, näytetunnit palautteineen, tuntien seuraaminen sekä seminaarit nähtiin opettavaisimpina. Erilaisten oppilaiden opettaminen sekä ohjaustaitojen kehittyminen koettiin tärkeäksi. Ohjelmisto nähtiin keskeisenä osana didaktiikan oppiainetta, jonka lisäksi määriteltiin lukuisia muita hyödyllisiksi koettuja aihealueita. Tällaisia olivat esimerkiksi arviointi, harjoittelemisen ja soittorutiinit, ergonomia, ilmaisu, kamarimusiikki, opetuksen suunnittelu ja työyhteisötaidot. Tutkimus onnistui kartoittamaan niitä teemoja, jotka pianopedagogit kokivat tärkeiksi instrumenttididaktiikassa. Oppiaineen sisältöjen kehittämiseksi koettiin olevan tarvetta. Avainsanat (asiasanat) Instrumenttididaktiikka, didaktiikka, piano, pianopedagogiikka, työelämä, musiikkipedagogi Muut tiedot		

Author(s) Kuisma, Laura	Type of publication Bachelor's thesis	Date March 2016
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 45	Permission for web publication: x
Title of publication Learning by teaching - Piano teachers' views on instrumental didactics		
Degree programme Degree Programme in Music		
Supervisor(s) Virolainen-Kalpio, Päivi		
Assigned by JAMK University of Applied Sciences		
Abstract There are only a few studies concerning piano pedagogy, and therefore the related teaching content lacks standardised practices. However, the discipline is important for music pedagogues with regard to their professional development. The purpose of this study was to examine the views that piano teachers had on the content of piano pedagogy. They were asked about their views based on their experiences in working life and in pedagogy studies. The material for the study was collected by using an online questionnaire. The questionnaire contained open questions concerning didactic studies and it also asked for numerical evaluations of the main practical skill areas defined on the basis of the literature on piano pedagogy and the degree requirements used in conservatories. The material was categorized and organized in themes and also analysed quantitatively. Development as a teacher was seen as the most important goal of piano pedagogy studies, and feedback was seen as an effective way to learn. Teacher training, sample lessons, observing teaching and seminars were the main ways to learn piano pedagogy. Interaction with different kinds of students and methods of teaching were described as important areas of development. Moreover, repertoire was seen as one of the central themes in piano pedagogy studies. In addition, useful subject areas were also evaluation, practicing, ergonomics, expression, planning and social skills in the work community. The survey managed to reveal themes that the respondents found important in the field of piano pedagogy. The respondents also expressed a clear need to improve piano pedagogy teaching.		
Keywords/tags (subjects) Piano pedagogy, instrument pedagogy, didactics, piano, working life, music pedagogy		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto.....	2
2	Instrumenttididaktiikka tukee musiikkipedagogin työelämäosaamista	4
2.1	Instrumenttididaktiikka oppiaineena	4
2.2	Oppiminen instrumenttididaktiikassa	6
2.3	Soitonopettaja työelämän muutoksien keskellä.....	8
3	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusmenetelmä	10
4	Tutkimustulokset.....	13
4.1	Tutkimusjoukko	13
4.2	Vastaajien näkemyksiä instrumenttididaktiikasta	14
4.2.1	Opintojen tarkoitus.....	14
4.2.2	Opintojen toteutus	16
4.3	Pianon instrumenttididaktiikan sisällöt.....	17
4.4	Didaktiikan opetus osana ammattitaitoa	26
5	Johtopäätökset.....	27
6	Pohdinta	31
	Lähteet.....	34
	Liitteet	36

Kuviot

Kuvio 1.	Käsityksiä didaktiikan oppiaineesta.....	14
Kuvio 2.	Didaktiikan opetuksen toteutustavat.....	16
Kuvio 3.	Didaktiikan opintojen sisällöt.	18

Kaaviot

Taulukko 1.	Pianistiset taidot.	23
Taulukko 2.	Instrumenttididaktiikan 17 tärkeimmäksi määriteltyä osa-aluetta.	25

1 Johdanto

”Pianotunti hyvän opettajan (-) johdolla on solmukohta, jossa tieto johtaa toimintaan ja toiminta taas perustuu tietoon.”

- Heinrich Neuhaus

Pianotunti on tilanne, jossa mustiin ja valoisin koskettimiin liittyvä tieto välittyy opettajalta oppilaalle. Hyvä opettaja tuntee opetettavan aineen, eli pianonsoiton mahdollisuudet, mutta samalla hänellä on tietoa myös siitä, millä tavalla tätä instrumenttiin liittyvää tietoa kannattaa oppilaalle välittää. Musiikkipedagogin opintoihin sisältyy instrumentin opettamista koskeva oppiaine, jota nimitetään oppilaitoksesta riippuen instrumenttipedagogiikaksi, instrumenttididaktiikaksi tai ainedidaktiikaksi. Tässä opinnäytetyössä oppiaineesta käytetään nimeä instrumenttididaktiikka tai didaktiikka. Instrumenttididaktiikan päämääränä on kasvattaa oppilaan valmiuksia opettaa omaa instrumenttiaan. Parhaassa tapauksessa didaktiikan opetuksen taustalla yhdistyvät instrumenttikohtainen tieto ja taito, erilaiset oppimisteoriat ja -filosofiat sekä yhteistyö muiden didaktiikkojen kanssa.

Mielenkiintoni instrumenttididaktiikan tutkimiseen kumpuaa omista kokemuksistani pianonsoitonopettajana ja musiikkipedagogiopiskelijana. Olen työskennellyt pianonsoitonopettajana opintojeni ohella koko opiskeluajan ja olen kokenut, että instrumenttididaktiikan kurssien sisällöt olisivat voineet vastata paremmin työssäni kohtaamiini haasteisiin. Lisäksi olen nähnyt läheltä pianonsoiton opetuksen suunnan muutoksen – sisäistämäni perinteinen tapa opetella klassista pianonsoittoa alkoi tuntua vähän vanhanaikaiselta, kun työelämässä pärjätäkseen oli hallittava uudenlaisia asioita, kuten ryhmäopetus, puhelinsovellukset, erityisoppilaiden opetus ja erilaisia kevyen musiikin genrejä. Aihe tempaisi mukanaan myös ajankohtaisuutensa vuoksi: Instrumenttididaktiikan opetuksesta käytiin syksyllä 2015 vilkasta keskustelua Jyväskylän ammattikorkeakoulun opiskelijoiden, opettajien ja koulutusohjelman johdon kesken. Musiikkipedagogien ainejärjestö Jammaus ry:n teettämän opiskelijatyytyväisyyskyselyn mukaan oppiaineen opetukseen kaivattiin yhdenmukaisuutta ja yhteneviä käytäntöjä. Kaiken lisäksi pian tutkimusprosessin käynnistyttyä selvisi, että instrumenttididaktiikkaa on tutkittu vähän. Edes musiikin didaktiikasta on vaikea löytää

ajankohtaista kirjallisuutta vuonna 1981 ilmestyneen Musiikin didaktiikka -julkaisun ollessa tuorein aiheeseen liittyvä suomenkielinen teos. Musiikin didaktiikkaopetusta opinnäytetyössään tutkineen Kuitusen (2008) johtopäätökset ovat mielestäni suoraan siirrettävissä instrumenttididaktiikan opetukseen: aineen opetuksesta keskusteleminen on vähäistä, kirjallisuutta ei juurikaan ole ja yhteistyö muiden didaktiikan alojen kesken on lähes olematonta. Oppiaineen tietopohja on jokseenkin jäsentymätön ja vaatisi lisää tieteidenvälistä yhteistyötä.

Koska instrumenttididaktiikan opinnot ovat yleensä vain 5-15 opintopisteen kokonaisuus, on erityisen tärkeää, että opetus on hyvin suunniteltu ja sisällöltään työelämässä vaadittavia taitoja tukevaa. Instrumenttikohtaisten didaktiikan kurssien tulisi palvella myös pedagogisten opintojen kokonaisuutta, johon instrumenttididaktiikan kurssien lisäksi kuuluu opettajan yleisiä opintoja sekä pedagogista harjoittelua. Näemykseni mukaan musiikkipedagogin koulutuksessa instrumenttididaktiikka on yksi työelämän kannalta tärkeimmistä oppiaineista. Myös didaktiikan opetusta Jyväskylän ammattikorkeakoulussa tutkineen Leila Siitosen (2003, 19) mukaan ohjaavat opettajat ja opetusharjoittelijat kokivat didaktiikkatunnit tärkeiksi opetusharjoittelijalle.

Huolellisella suunnittelulla pianon instrumenttididaktiikan opinnoista voidaan saada tarkoituksenmukainen ja monipuolinen, työelämän tarpeita vastaava kokonaisuus. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ensinnäkin hankkia tietoa siitä, millaisia kokemuksia työelämässä olevilla pianonsoitonopettajilla on instrumenttididaktiikan opetuksesta. Tämän lisäksi tutkimus selvittää, millaiset sisällölliset teemat ovat pianonsoitonopettajien mielestä keskeisimpiä didaktiikan opetuksessa. Tutkimuksessa selvitetään myös sitä, millä tavalla musiikkipedagogiikan uudet ja ajankohtaiset teemat, kuten ryhmäopetus ja erilaiset pelit sekä puhelinsovellukset, näkyvät soitonopettajan työssä.

2 Instrumenttididaktiikka tukee musiikkipedagogin työelämäosaamista

2.1 Instrumenttididaktiikka oppiaineena

Didaktiikka-termin juuret johtavat 1600-luvun Saksaan, jolloin sen otti ensimmäisenä käyttöön Wolfgang Ratke. Käsitteellä on suurimmassa osassa maailmaa kielteinen leima, sillä se yhdistetään opettajajohtoiseen opetukseen, mutta Suomessa ja Saksassa sitä käytetään yhä puhuttaessa opetusopista. Herbartin mukaan didaktiikan oppiaineeseen sisältyy niin opetuksen muoto eli opetusmenetelmät, kuin opetuksen sisältökin. (Uusikylä & Atjonen 2007, 26-27.) Sittemmin opetusoppi on jakautunut opetussuunnitelma- ja opetusmenetelmäopiksi, joista jälkimmäistä on alettu nimittää didaktiikaksi (Linnankivi ym. 1988, 7). Karin (1994, 20) mukaan didaktiikka on ”kasvatustieteen osa-alue, joka tutkii opetussuunnitelmaa ja opetustapahtumaa ja pyrkii antamaan opetukseen perusteltuja normeja eli opetusohjeita”. Lahdeksen (1986, 87) määritelmän mukaan didaktiikka on käsitys niistä keinoista, joilla opetussuunnitelmaa pyritään noudattamaan. Hänen mukaansa didaktiikassa painottuvat keinot, menetelmät ja opetustapahtumaa koskevat seikat, kun taas opetussuunnitelmaoppi pitää sisällään opetuksen päämääriä ja tavoitteita, sisältöä ja organitorisia ratkaisuja koskevaa tietoa (Linnankivi ym. 1988, 7). Opetussuunnitelmaoppi on kuitenkin läheisessä vuorovaikutuksessa didaktiikan kanssa (Kari 1994, 27). Jos Lahdeksen määritelmää didaktiikan sisällöistä sovelletaan pianodidaktikkaan, niin aineen opetuksen sisältöjä voidaan hahmotella vastaamalla kysymykseen: ”Millä keinoilla ja millä menetelmillä pianonsoittoa opetetaan?”. Instrumenttididaktiikan opetuksen antia tulisi siis olla erilaiset keinot ja menetelmät, jotka liittyvät opetustapahtumaan.

Yleisestä opetusopista ovat irtautuneet ainedidaktiikat, jotka toimivat kouludidaktiikan sisällä (Uusikylä & Atjonen 2007, 28). Musiikin ainedidaktiikalla tarkoitetaan koulujen musiikinopetusta koskevaa opetusoppia, ja sitä koskevaa kirjallisuutta on julkaistu runsaasti eri maissa (Linnankivi ym. 1988, 9). Instrumenttididaktiikka sen sijaan ei ole samalla tavalla tieteellisesti järjestäytynyt opinala, kuin yleinen opetusoppi tai musiikin ainedidaktiikka. Instrumenttididaktiikan käsitteeseen törmää kirjallisuudessa

ja tutkimuksessa harvoin, eikä vakiintunutta tutkimusperinnettä ole. Yleensä instrumenttikohtainen didaktinen tieto kulkee kutakin instrumenttia koskevassa kirjallisuudessa ja opetusperinteessä. Opetusperinteet instrumenttididaktikassa nojaavat vuosikymmeniä vanhoihin toimintatapoihin ja opetuksen sisältö vaihtelee pitkälti opettajan omien intressien ja käsityksien mukaan. Didaktikka on tieteenä tiiviissä yhteydessä psykologiaan, sosiologiaan, filosofiaan, mutta ennen kaikkea kasvatopsykologiaan, kasvatussosiologiaan ja kasvatustilafilosofiaan (Lahdes 1997, 40). Ainedidaktikat ovat vuorovaikutuksessa ainetta käsittelevien tieteenalojen kanssa (Lahdes 1997, 40). Voitaisiin sanoa, että instrumenttididaktikan teoriapohja on kasvatustieteissä, musiikin didaktikassa, musiikkitieteissä sekä instrumenttikohtaisessa tiedossa ja perinteessä.

Didaktikan teoriat ja käytännön ratkaisut ovat riippuvaisia erilaisista kasvatustilafilosofiasta, ihmiskäsityksistä ja tiedonkäsityksistä. Ne muuttuvat ajan myötä ja niihin vaikuttavat monet ulkoiset tekijät, kuten yleinen arvoympäristö sekä poliittiset ja uskonnolliset ideologiat. (Kari 1994, 21.) Pianodidaktikassa tällaiset muutokset ovat näkyneet esimerkiksi seminaarien sisältöjen kehittymisenä. Perinteisesti didaktikkaan liittyviä seminaareja on kutsuttu ohjelmistoseminaareiksi, sillä niiden keskiössä on nimensäkin mukaan ollut soitettava ohjelmisto. Leila Siitonen on opinnäytetyössään tutkinut laulun ja pianon didaktikan opetuksen käytänteitä Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Vielä vuoden 2003 paikkeilla opetus on koostunut opetusharjoittelusta ja ohjelmistoseminaareista. Seminaarien sisältöihin oltiin enimmäkseen tyytyväisiä, mutta niihin toivottiin ohjelmiston sijaan enemmän pedagogisia sisältöjä. (Siitonen 2003, 18-19) Viime vuosina seminaarien sisällöt ovatkin oppimiskäsitysten kehityksessä ja arvoympäristön muuttuessa laajentuneet koskemaan myös pedagogisia teemoja, kuten alkeisopetusta, kuvionuotteja, oppimishäiriöitä, vapaasäestystä ja ryhmäopetusta.

Instrumenttididaktikan opintojen sisältöjen nykytilannetta voidaan hahmotella tarkastelemalla eri ammattikorkeakoulujen opintojaksokuvauksia. Alla olevaan luetteloon on koottu Turun, Oulun, Kokkolan, Jyväskylän ja Kuopion ammattikorkeakoulujen uusimpien opetussuunnitelmien instrumenttipedagogiikan tai instrumenttididak-

tiikan kurssien nimillä kulkevien opintokokonaisuuksien osaamistavoitteita. Opintojaksokuvaukset on analysoitu ja ryhmitelty aihealueittain neljään kategoriaan: instrumenttikohtainen tietämys, opettajuuden kehittyminen, oppilaan ohjaukseen liittyvät taidot ja yleiset taidot.

Instrumenttikohtainen tietämys: Instrumentin perusteiden tunteminen ja sen erityispiirteiden tunnistaminen, keskeisten opetusmateriaalien ja tyylien tunteminen, tutkintoarviointiin ja lautakuntatyöskentelyyn perehtyminen, soittotekniikan rakentaminen, ergonomia.

Opettajuuden kehittyminen: Opettajana toimiminen, analyttisen työtavan omaksuminen, tavoitteellisen ja suunnitelmallisen työtavan omaksuminen.

Oppilaan ohjaukseen liittyvät taidot: Erilaisten oppilaiden ohjaus ja arviointi, erilaisen oppimistilanteiden hallinta, vuorovaikutus eri tilanteissa, esiintymiseen valmistaminen.

Yleiset taidot: Musiikkioppilaitosten piirissä annettavan opetuksen tavoitteiden tunteminen, konsertin suunnittelu.

Didaktiikan opetuksen kautta tavoiteltava osaaminen on monipuolista ja laajaa, sillä oppiaine tähtää opettajuuden ja ohjaustaitojen kehittymisen lisäksi myös spesifin instrumenttikohtaisen tietämyksen karttumiseen. Kurssikuvauksissa mainitut teemat nivoutuvat yhteen ja menevät osin päällekkäin kasvatustieteellisten perusopintojen aihealueiden kanssa. Ominaista instrumenttididaktiikalle on oman instrumentin parissa työskentely ja sen erityispiirteisiin syventyminen.

2.2 Oppiminen instrumenttididaktiikassa

Opetusharjoittelu on instrumenttididaktiikan keskeisin oppimismuoto. Harjoittelussa opiskelijat opettavat yhtä tai useampaa harjoitusoppilasta viikoittain läpi lukuvuoden. Opetusharjoitteluprosessin tärkein tavoite on ammatillinen kehittyminen eli opettajaksi oppiminen. Kehittyminen tapahtuu oppimisprosessin myötä, jossa opiskelija oppii analysoimaan, pohtimaan ja argumentoimaan opetukseen liittyviä ilmi-

öitä sekä omaa toimintaansa (Widjeskog & Perkilä 2008, 53). Harjoittelu on melko it-senäistä, sillä suurin osa opetuksesta tapahtuu kahden kesken oppilaan kanssa. Di-daktiikkaan liittyvillä näytetunneilla opetustilanne kuitenkin avataan säännöllisesti opettajan, opiskelijan ja vertaisopiskelijoiden pohdiskeltavaksi. Näytetunnilla opiske-lija opettaa harjoitusoppilastaan, jonka jälkeen tunnin tapahtumista keskustellaan yhdessä opiskelijaryhmän ja didaktiikan opettajan kanssa. Oppiminen tapahtuu ryh-män ja opettajan antaman palautteen sekä käytyjen keskustelujen kautta. Opetus-harjoittelussa oppiminen ei siis tapahdu itse kokemuksessa, vaan sen jälkeisessä dia-logissa, keskustelussa oman pienryhmän ja ohjaajan kanssa (Widjeskog & Perkilä 2008, 56). Ryhmäkeskustelusta saatavan palautteen ja tuen avulla saavutetaan usein syvällisempi reflektion taso, kuin yksin pohdiskellessa (Aarnos 2008, 33). Palautekes-kustelussa opetustilanteeseen paneudutaan muiden paikalla olleiden havaintojen kautta. Tämä auttaa laajentamaan näkökulmaa omaa toimintaa kohtaan. Opiskelijan kriittisten reflektointitaitojen kehittyminen onkin yksi opetusharjoittelun tavoitteista (Leivo ym. 2008, 25).

Siitosen (2003, 18-19) opinnäytetutkimuksessa pedagogiopiskelijat kokivat palaut-teen saannin vertaisilta sekä opettajalta erityisen tärkeäksi. Opettavaiseksi koettiin myös opetustilanteiden näkeminen ja palautteen antaminen. Elgersman (2012, 412-414) havaitsi pianodidaktiikan opettajan työssään, että oppilaiden ymmärrys pianon-soiton opettamista kohtaan kasvoi parhaiten keskittymällä henkilökohtaisiin oppimis-prosesseihin ja itsereflektiotaitojen kehittämiseen opettajälhtöisen opetuksen si-jaan. Hänen mukaansa tulevat piano-opettajat hyötyvät eniten sellaisesta opetuk-sesta, joka antaa opiskelijalle elämänmittaiset valmiudet kehittää itseään pedagogina (Elgersman 2012, 416-417).

Opettajaidentiteetin kehittyminen on monimutkainen prosessi, jossa opiskelijan hen-kilöhistoria ja käsitykset opettajuudesta ovat vuorovaikutuksessa opetusharjoitte-lussa tapahtuvien asioiden kanssa. Opetusharjoittelu vaikuttaa tulevan opettajan am-matilliseen kasvuun monilla tavoilla. Leivon ym. (2008, 24) mukaan ohjausprosessi, opetusharjoittelua toteuttavan koulun toimintakulttuuri sekä ohjaavan opettajan asenteet ja näkemykset hyvästä opetuksesta, oppimisen ohjaamisesta ja oppilaiden

kohtaamisesta vaikuttavat opiskelijoiden myöhempään toimintaan opettajina. Parhaimmillaan instrumenttididaktiikassa tapahtuva oppiminen on onnistunut prosessi, jota harjoitusmusiikkiopiston toimintaympäristö palvelee. Tähän opettamaan oppimisen prosessiin vaikuttavat vahvasti didaktiikan opettajan näkemykset ja kokemukset. Opetusharjoittelun ohjaajan ammattitaidolla ja valmiuksilla kehittää itseään on tärkeä merkitys taitavaksi opettajaksi kasvamisessa (Widjeskog & Perkilä 2008, 66). Opettajan roolia tarkastellessaan Elgersman (2012, 416-417) painottaa opetuksessa ilmenevien tilanteiden jäsentämisen tärkeyttä ja analyyttisen työskentelyotteen merkitystä.

Opetusharjoittelu ja niihin liittyvät näytetunnit ovat didaktiikan opintojen ytimessä. Tämän lisäksi seminaarit erilaisine sisältöineen ovat perinteisesti olleet osa didaktiikkaa. Kuten aikaisemminkin mainittiin, seminaarit ovat olleet ohjelmistopainotteisia, mutta ajan myötä niiden sisällöt ovat muuttuneet kattamaan enemmän erilaisia pedagogisia teemoja. Oppimista tapahtuu myös vertaisopiskelijoiden ja ammattilaisten opetusta havainnoimalla. Lisäksi didaktiikan opintoihin saattaa kuulua myös esimerkiksi kirjallisia tehtäviä, ryhmätöitä, oppimispäiväkirjan kirjoittamista ja tenttejä.

2.3 Soitonopettaja työelämän muutoksien keskellä

Työelämän olosuhteet muuttuvat jatkuvasti. Teknologian kehittyminen, innovaatiot, sosiaalisten ympäristöjen muutokset sekä taloudelliset ja poliittiset tapahtumat muuttavat työnteon luonnetta ja organisaatorakenteita (Ruohotie 1999, 29). Tällä hetkellä suomalainen musiikkioppilaitosjärjestelmä elää mielestäni murroskautta, kun musiikkiopistot uudistavat käytänteitään vastatakseen paremmin ajan ilmiöihin. Alun perin klassiseen musiikkiin keskittynyt opetus on saanut rinnalleen muita musiikkityylejä, ja kehitys kohti uudenlaisia oppimisen muotoja on vauhdikasta. Soitonopettajan työelämä ei ole enää niin yksiselitteistä ja pysyvää, kuin ensimmäisinä suomalaisen musiikkioppilaitosjärjestelmän perustamista seuranneina vuosikymmeninä. Työssä vaaditaan joustavuutta ja jatkuvaa valmiutta kehittää itseään, sekä oppia ja myös opettaa uusia asioita.

Julkinen rahoitus on useiden musiikkioppilaitosten toiminnan edellytys. Tämän vuoksi niiden toiminta on vahvasti kytköksissä taloudellisiin ja poliittisiin muutoksiin. Kansallisvaltioiden poliittinen rooli vähenee globalisaation myötä, jonka myötä julkisen rahoituksen merkitys globaalissa taloudessa vähenee (Ruohotie 1999, 23). Tämä johtaa siihen, että soitonopetus on enenevissä määrin markkinatalouden armoilla, jolloin oppilaan eli asiakkaan tyytyväisyys ja toiveet vaikuttavat entistä enemmän palveluiden sisältöihin. Ihmisillä on entistä suurempi valta ja mahdollisuus valita, mitä tuotteita ja palveluita he haluavat (Ruohotie 1999, 27). Tällainen trendi näkyy soitonopetuksen sisällöissä jo nyt kevyen musiikin kasvattaessa suosiotaan klassisen musiikin suosion hiipuesssa.

Väestörakenne ja sosiaaliset muutokset vaikuttavat myös siihen, millaiseksi musiikkipedagogien työkenttä muodostuu. Työikäinen väestö vanhenee ja eläkeläisten määrä lisääntyy, ja näihin muutoksiin on sekä työelämän että koulutuksen reagoitava (Ruohotie 1999, 25). Musiikkioppilaitosten kehitysnäkymiä kartoittavassa selvityksessä ilmeni, että esimerkiksi aikuisten ja ikäihmisten opettaminen on kasvava trendi myös julkista rahoitusta nauttivissa musiikkiopistoissa (Pohjanoro 2010, 64). Maahanmuuton jatkuvasti lisääntyessä myös monikulttuurisuus tulee varmasti olemaan tulevaisuuden kannalta merkittävä osa musiikkipedagogien työelämää.

Teknologian muutokset ja innovaatiot vaikuttavat musiikkialalla esimerkiksi etäopetuksen lisääntymisenä. Verkko-opetus on ollut jo pitkään osana musiikin opetusta asynkronisesti oppimisalustojen kautta, ja myös synkroninen, videoneuvotteluvälineistön välityksellä tapahtuva instrumenttiopetus on yleistynyt (Salavuo 2009, 345). Soitonopetukseen käytettäviä mobiilisovelluksia kehitetään jatkuvasti lisää ja tutkimuksia niiden pedagogisesta käytöstä tehdään. Hankkeiden avulla yritetään vauhdittaa mobiilisovellusten ja pelien jalkautumista musiikkiopistomaailmaan ja pedagogien käyttöön. Lisäkoulutusohjelmia perustetaan, koska tarve aihepiiriin liittyvälle tiedolle ja taidolle on suuri.

Erilaiset oppimisvaikeudet ja erityisryhmät ovat viime vuosina saaneet huomiota myös taiteen perusopetuksen piirissä. Jotkut musiikkiopistot tarjoavat esimerkiksi kehitysvammaisten musiikkiryhmiä, ja kentältä kuuluu vahva tarve oppimisvaikeuksia

koskevalle tiedolle. Instrumentin ryhmäopetus on arvioni perusteella muualla maailmassa suositumpaa, kuin Suomessa, mutta oppilaitosten rahoituksen heikentyessä uskon sen tekevän vahvasti tuloaan myös suomalaisen musiikkiopistojärjestelmän piiriin. Ryhmäopetustaitojen harjoittelu on kirjattu useasti myös instrumenttidiidaktiikan kurssien opetussisältöihin.

Olen valinnut työelämän näkökulman tutkimukseen sen merkittävyyden vuoksi. Virkojen harvinaistuuessa ja työn rakenteiden muuttuessa musiikkipedagogin on enenevissä määrin pystyttävä muokkaamaan opetuksen sisältöjä sellaiseksi, että oppilaat suostuvat niistä maksamaan. Myös koulutuksen pitäisi pystyä reagoimaan työelämän muutoksiin joustavasti ja mahdollisimman nopeasti, jotta alalle saataisiin monipuolisella ja tarkoituksenmukaisella osaamisella varustettuja ammattilaisia. Toisaalta on mielestäni äärimmäisen tärkeää pohtia sitä, onko ajan virtauksien välttämättä pakko vaikuttaa soitonopetukseen, ja onko työelämän tarpeiden näkökulma ainoa oikea määrittelemään pianonsoitonopettajalta vaadittavia taitoja. Etenkin klassisen musiikin puolella perinteen säilyttäminen on tärkeää. Sitä, millä tavalla ajan muutokset näkyvät työelämässä, on vaikea määritellä. Tämän vuoksi on mielenkiintoista ja tarpeellista selvittää, ulottuvatko paljon puhut muutokset lopulta ollenkaan pianonsoitonopettajien työhön.

3 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää työssä olevien pianopedagogien kokemuksia instrumenttidiidaktiikan opetuksesta sekä heidän käsityksiään instrumenttidiidaktiikan oppiaineesta. Ennen kaikkea pyrin määrittelemään niitä sisältöjä, jotka ovat pianonsoitonopettajien mielestä didaktiikan oppiaineen tärkeimpiä. Tarkoitukseni on pyrkiä hyödyntämään didaktiikan opetuksen sisältöjen kartoittamisessa sitä tietoa, minkä pianopedagogit ovat saavuttaneet työtä tehdessään.

Tutkimus pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- Millainen käsitys pianonsoitonopettajilla on instrumenttidiidaktiikan oppiaineesta?
- Millaista opetusta he ovat instrumenttidiidaktiikassa saaneet?

- Millaisia teemoja ja sisältöjä pianonsoitonopettajat kohtaavat työelämässään ja mitkä niistä he näkevät tärkeimmiksi didaktiikan oppiaineessa?

Tutkimus on laadullinen kyselytutkimus eli survey. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus kuvaa todellista elämää, joka nähdään yksiselitteisen sijaan moninaisena (Hirsijärvi ym. 2007, 157). Laadullisessa kyselytutkimuksessa ilmiötä pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja aineiston hankinnassa käytetään keinoja, jossa tutkittavien ääni ja erilaiset näkökulmat pääsevät esille. Kohdejoukko valitaan yleensä satunnaisotannan menetelmää käyttäen. Tutkittavia käsitellään ainutlaatuisina tapauksina ja aineistoa käsitellään sen mukaisesti. (Hirsijärvi ym. 2007, 157 & 160.) Kokemuksia didaktiikan opetusta kartoitettiin ensisijaisesti avoimin kysymyksin, jolloin vastaajat saivat oman äänensä kuuluviin. Tutkittavaan aiheeseen, instrumenttididaktiikkaan, ei ole olemassa yhtä ainoaa näkökulmaa tai totuutta. Tämän vuoksi laadullinen kyselytutkimus on hyvä tapa selvittää niitä erilaisia kokemuksia, joita tutkittavilla on ollut aiheen parissa. Tämän kautta ilmiöstä voidaan luoda moninainen kuva, jonka perusteella sitä pystytään tarkastelemaan erilaisista näkökulmista.

Tutkimuksen kohderyhmäksi valikoitui eri-ikäisiä ja erilaisen työkokemuksen omaavia pianonsoitonopettajia. Tavoittelin tutkittavia henkilöitä ensin Facebookissa ”Soittotuntien kootut selitykset”- ja ”Pianofoorumi opettajille”-sivustoilla. Ensimmäinen näistä tuo yhteen musiikkipedagogeja ympäri Suomea ja jälkimmäinen on kohdistettu nimenomaan pianonsoiton opettajille. Tämän lisäksi julkaisin linkin kyselylomakkeeseen Pianopedagogit ry:n verkkosivuilla sekä olin sähköpostiyhteydessä Turun, Oulun, Helsingin ja Tampereen konservatorioihin. Linkkiä jaettiin kyseisten oppilaitosten tiedotuskanavien kautta, jonka lisäksi jaoin sitä omien henkilökohtaisten verkostojeni välityksellä internetissä. Kyselylinkki oli avoinna noin 1,5 kuukautta, jonka aikana tavoittelin kohderyhmää säännöllisin yhteydenotoin ja linkkiä aktiivisesti jakamalla. Pyrin levittämään kyselylomakkeen mahdollisimman laajalle ja saamaan tutkimukseen mukaan taustoiltaan ja kokemuksiltaan erilaisia vastaajia.

Kyselyn vastaukset analysoin teemoittelun keinoin. Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä erilaisiin aihepiireihin (Kajaanin ammattikorke-

koulun opinnäytetyöpakki). Etsin tutkimusaineistosta toistuvia käsitteitä, jotka ryhmittelin ensin alakategorioihin. Tämän jälkeen etsin yläkategorioita, joiden mukaan päätin lähestyä tutkittavaa aihetta erilaisista näkökulmista. Analysoin aineistoa ensin kokonaisuutena, eli kategorisoin koko tutkimusaineiston, jonka jälkeen jaoin sen teemoihin. Tämän jälkeen kategorisoin ja teemoittelin myös yksittäisiin kysymyksiin tulleet vastauksia saadakseni tarkemman kuvan vastaajien kokemuksista tiettyihin tutkimuskysymyksiin liittyen.

Keräsin tutkimusaineiston kyselylomakkeen avulla (Kts. Liite 1). Kyselytutkimus on tapa kerätä tietoa mm. ihmisten toiminnasta, mielipiteistä, asenteista ja arvoista. Kyselytutkimuksessa tutkija esittää vastaajalle kysymyksiä kyselylomakkeen välityksellä. (Vehkalahti 2014, 11.) Aineiston keruussa käytetty kyselylomake muodostui kolmesta osasta. Ensimmäisessä osassa kartoitettiin avoimien kysymyksien avulla vastaajien käsityksiä instrumenttididaktiikasta oppiaineena sekä heidän kokemuksiaan didaktiikan opetuksesta suhteessa työelämäään. Kesimmäisessä osiossa selvitettiin numeerisesti erilaisien pianonsoiton opetukseen liittyvien taitojen tärkeyttä instrumenttididaktiikan oppiaineessa seuraavilta osa-alueilta: opetussuunnitelma, ohjelmisto, pianistiset taidot, tasosuoritukset & pääsykokeet & kilpailut, tyylit, erilaiset oppijat ja oppimistilanteet, instrumentin rakenteellinen tuntemus sekä sosiaaliset taidot ja työelämän yleiset taidot. Pyysin vastaajia arvioimaan taitojen tärkeyttä instrumenttididaktiikan oppiaineessa asteikolla 1-5 (1 – Ei ollenkaan tärkeä, 2 – Vain vähän tärkeä, 3 – Melko tärkeä, 4 – Hyvin tärkeä ja 5 – Erittäin tärkeä). Yhteensä heidän arvioitavanaan oli 54 taitoaluetta, jotka määrittelin musiikkioppilaitoksissa suoritettavien instrumenttien tasosuoritusten pohjalta.

Suomalainen musiikkioppilaitosjärjestelmä on jo vuosikymmeniä perustunut kurssitutkintoihin, nykyisiin tasosuorituksiin, joiden sisällöt on tarkoin määritelty. Suomen musiikkioppilaitosten liiton laatiman Tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet -dokumentin tutkiminen auttoi hahmottamaan niitä osa-alueita, joita soitonopettaja työssään kohtaa. Dokumentista kyselylomakkeeseen valikoituivat seuraavat aihealueet: asteikkosoitto, harjoittelutaidot, tekniikka, tulkinta, ulkoa soittaminen, esiintyminen, yhteismusisointi, improvisointi, säveltäminen, vapaasäestys, etydit, prima vista -soitto, transponointi, soittoasento/ergonomia sekä ”eri tyylit ja tyylikaudet” (Piano –

Tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet 2005, 4). Tämän lisäksi tutkin pianonsoittoon liittyvää kirjallisuutta 1900-luvun alusta nykypäivään, perehdyin ajankohtaisiin musiikkipedagogiikan teemoihin tiedonhaun kautta sekä konsultoin Jyväskylän ammattikorkeakoulun pianonsoiton ja pianon didaktiikan opettajaa Tuomas Niinistä aihealueiden määrittelemisessä.

Henkilökohtaiset tiedot keräsin kyselyn lopussa, jossa pyysin vastaajia selvittämään seuraavia asioita: ikä, oppilaitos, josta vastaaja on valmistunut, valmistumisvuosi sekä työelämässä eri instituutioissa vietetty aika. Tavoitteena oli saada vastauksia mahdollisimman eri-ikäisiltä ja erilaisen kokemuksen ja koulutustaustan omaavilta pianopedagogeilta.

4 Tutkimustulokset

Tarkastelen tutkimustuloksia kuvailemalla ensin vastaajaryhmää. Tämän jälkeen pyrin määrittelemään heidän käsityksiään instrumenttididaktiikan oppiaineen tarkoituksesta, toteutuksesta ja sisällöistä. Lopuksi kyselyn tuloksia tarkastellaan myös siinä valossa, millaisia puutteita vastaajat kokivat instrumenttididaktiikan opetuksessa ja millä tavalla he kehittäisivät aineen opettamista.

4.1 Tutkimusjoukko

Tutkimukseen osallistui 13 pianopedagogia ympäri Suomea. He olivat iältään 27-50-vuotiaita ja valmistuneet vuosien 1990-2016 välillä. Vastaajat olivat valmistuneet ja opiskelleet instrumenttididaktiikkaa Helsingin, Jyväskylän, Tampereen ja Turun ammattikorkeakouluissa, Keski-Suomen, Oulun ja Turun konservatorioissa, Sibelius-Akatemiassa sekä Musikhögskolan i Malmössä. Se, että tutkimus tavoitti niin monessa eri oppilaitoksessa opiskelleita pianopedagogeja, on tutkimusaineistoa rikastuttava tekijä. Myös vastaajien suuri ikähaarukka ja valmistumisajankohtien jakautuminen tasaisesti kolmelle vuosikymmenelle antoi monenlaisia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen.

Musiikkipedagogit työskentelevät toisen asteen oppilaitoksissa, musiikkiopistoissa, yksityisissä musiikkikouluissa, kansalaisopistoissa vapaan sivistystyön parissa sekä

yksityisinä yrittäjinä. Opetussuunnitelmat ohjaavat heidän työtään etenkin toisella asteella sekä valtion ja kuntien rahoittamissa musiikkiopistoissa. Yksityisellä puolella oppilaan eli asiakkaan toiveet vaikuttavat suuresti siihen, millaiseksi opetuksen sisältö muodostuu. Työnantajasta ja työllistymistavasta riippuen soitonopettajan työn sisällöt voivat siis vaihdella suurestikin. Tutkittavien työkokemus painottui musiikkiopistoihin. Yhdeksän ilmoitti työskennelleensä ainakin musiikkiopistossa, mutta osa heistä oli työskennellyt myös vapaan sivistystyön parissa. Vapaan sivistystyön parissa työkokemustaan kartuttaneita oli yhteensä neljä. Yrittäjyyskokemusta oli kahdella tutkimukseen osallistuneista ja yksityisessä musiikkiopistossa sanoi työskennelleensä vain yksi tutkimukseen vastannut. Yksi vastaaja jätti työkokemuksensa kirjaamatta. Tutkimustulokset kuvaavat pitkälti julkista rahoitusta nauttivien musiikkiopistojen sekä kansalaisopistojen parissa tapahtuvan vapaan sivistystyön piiriin kuuluvaa työkenttää, eikä yksityisen sektorin näkökulmaa tutkimukseen onnistuttu saamaan.

4.2 Vastaajien näkemyksiä instrumenttididaktiikasta

4.2.1 Opintojen tarkoitus

Kuvio 1. Käsityksiä didaktiikan oppiaineesta.

Yllä oleva kaavio kuvaa vastaajien käsityksiä siitä, mikä on didaktiikan oppiaineen tarkoitus ja millaisia valmiuksia sen tulisi antaa tai kehittää. Kokemus käytännön opetustyöstä nähtiin arvokkaimpana instrumenttididaktiikan opintojen tarjoamana antina. Oppiaineen tärkeimmäksi tavoitteeksi määriteltiin käytännön valmiuksien kehittymisen:

Tarkoitus on tuoda pieni määrä työelämää opintoihin kuuluvaksi, jolloin opiskelija joutuu ja pääsee kohtaamaan käytännön opetuksessa vastaan tulevat haasteet.

Tämän lisäksi tärkeäksi koettiin myös ”opettamisen oppiminen” sekä tarvittavien työvälineiden saaminen opetustyöhön:

Didaktiikassa käydään läpi, miten pianonsoittoa opetetaan, eli selvennetään osa-alueita mihin tulisi perehtyä opetuksessa.

Oppiaineen tarkoitus on antaa työvälineitä johdonmukaiseen ja monipuolisia työtapoja hyödyntävään soitonopetukseen.

Myöskin opettajuuden kehittyminen nähtiin keskeisenä tavoitteena didaktiikan opinnoissa. Esimerkiksi ”oman opettajuuden vahvuuksien ymmärtäminen” sekä ”oman opettajuuden pohtiminen” olivat vastaajien mielestä tärkeitä tavoitteita ja joissain tapauksissa myös vastaajan didaktiikkaopintojen parasta antia.

4.2.2 Opintojen toteutus

Kuvio 2. Didaktiikan opetuksen toteutustavat.

Opintojen toteutusta tarkastellessa vastaajajoukko oli melko homogeeninen - didaktiikan opinnot perustuivat samoihin elementteihin, jotka on esitelty yllä olevassa kaaviossa. Suurin osa didaktiikan opintoihin käytetyistä työtunneista vietetään oman oppilaan parissa oppitunteja suunnitellen ja pitäen. Osa tunneista pidetään ”näytetunneina”, jolloin palautetta on mahdollista saada sekä opettajilta että kanssaopiskelijoilta. Viikoittainen tuntien pitäminen itsessään on opettavaista, mutta juuri näytetunnit ja niihin liittyvä palaute koettiin oppimisen kannalta tärkeimmiksi. Keskustelulla ja palautteella nähtiin olevan suuri merkitys osana oppimisprosessia. Sekä opetusryhmän, että opettajan antama palaute koettiin merkitykselliseksi:

Tärkeintä on saamamme palaute ja keskustelu opetustilanteista ja niiden puiminen.

Palautteen ja kädestä pitäen annetun ohjauksen lisäksi hyödylliseksi koettiin myös opettajalta saatava tuki. Opettajan vankkaa kokemusta ja ammattitaitoa arvostettiin:

Tämä tapahtuu kuitenkin ohjaavan opettajan tukemana, jolloin pohdintoihin ja kysymyksiin on mahdollista saada kokeneemalta näkökulmia.

Erittäin taitavat opettajat todella keskittyneesti ja osaavasti opettivat opettamista. Oltuani yli 20 vuotta jo työelämässä olen havainnut, että saamani pediopetus oli parempaa kuin monilla muilla kollegoillani.

Opiskelijoiden sekä työelämässä toimivien opettajien tuntien seuraaminen koettiin hyödylliseksi tavaksi saada käytännöllistä kuvaa opettajan työstä ja työn osa-alueista:

Hyödyllisintä oli käydä kuuntelemassa jo työelämässä olevien opettajien tunteja. Se oli käytännönläheistä ja siinä sai oikeasti tuntumaa siihen, miten eri instrumentteja opetetaan.

Kaikkien tutkittavien vastauksissa mainittiin ohjelmistoseminaarit, joiden tarkoituksena on läpikäydä keskeisintä nuottikirjallisuutta. Joissain tapauksissa ohjelmistoseminaarien antia ei koettu riittävänä:

Ammattiopintojen jälkeen perustason ohjelmiston tuntemus rajoittui lähinnä niihin kappaleisiin, mitä itse oli soittanut ja kuullut oppilaskonser-teissa musiikkiopistovuosien aikana.

Ohjelmistoon tutustuminen nähtiin kuitenkin useassa tapauksessa yhtenä didaktiikkaopintojen hyödyllisimpänä asiana.

4.3 Pianon instrumenttididaktiikan sisällöt

Tutkimuksen avulla lähdettiin hakemaan vastauksia nimenomaan instrumenttididaktiikan sisällöllisiin kysymyksiin. Tässä alaluvussa käsittelen yhdeksää keskeisintä sisällöllistä aihealuetta, jotka nousivat kyselyn vastauksista aineiston luokittelun myötä. Aihealueet ovat sellaisia, joihin vastaajat ovat joko didaktiikan opinnoissaan tai työssään törmänneet. Lopuksi paneudun tutkittavien käsityksiin kaikista tärkeimmistä aihealueista. Alla ilmoitetut prosenttiluvut on pyöristetty lähimpään tasalukuun.

Kuvio 3. Didaktiikan opintojen sisällöt.

Ohjelmisto ja opetusmateriaalit

Tutkimusaineiston perusteella selkeästi keskeisimmäksi opetuksen sisällölliseksi teemaksi nousi ohjelmisto ja opetusmateriaalit, eli musiikki, jonka parissa soitonopettajat oppilaidensa kanssa työskentelevät. Peruskurssitasojen ohjelmistotuntemus nähtiin tärkeimmäksi ohjelmistoon liittyväksi osa-alueeksi, sillä peräti yhdeksän vastaajaa kolmestatoista (70%) oli määritellyt sen erittäin tärkeäksi. Lähes puolet vastaajista olivat sitä mieltä, että pianokouluihin ja D-kurssitason ohjelmistoon tutustuminen olisi didaktiikkaopinnoissa erittäin tärkeää. Myös etydit ja tekniikkaharjoitukset olivat lähes kaikkien vastaajien mielestä hyvin tärkeitä tai erittäin tärkeitä. Vähemmän merkitykselliseksi koettiin C-kurssitason ja sitä ylempien tasojen ohjelmisto. Selkeästi yli puolet vastaajista olivat sitä mieltä, että kamarimusiikin ja nelikätisen ohjelmiston merkitys didaktiikassa on hyvin tärkeä tai erittäin tärkeä. Eräs vastaajista jäi kaipaamaan eväitä haastavaan piano-ohjelmistoon:

Pidemmällä olevien oppilaiden ohjaukseen ja vaikeampien pianokappaleiden ohjaukseen en saanut tarpeeksi eväitä koulutuksesta.

Vuorovaikutus, erilaisten oppilaiden kohtaaminen ja ohjaustaidot

Soitonopetus on vuorovaikutukseen perustuvaa työtä. Soittotunti on kohtaamistilanne, jossa kaksi yksilöä, oppilas ja opettaja, tuovat opetustilanteeseen oman persoonansa, luonteenpiirteensä, temperamenttinsa ja historiansa. Ei olekaan ihme, että kyselyn vastaajat kaipasivat instrumenttididaktiikan opinnoilta apua vuorovaikutukseen ja erilaisten oppilaiden kohtaamiseen. Kommunikaatio oppilaan kanssa määriteltiin instrumenttididaktiikan tärkeimmäksi osa-alueeksi, sillä peräti 11 vastaajaa 13:sta olivat sitä mieltä, että se on erittäin tärkeä osa didaktiikan oppiainetta. Didaktiikan toivottiin antavan ”välineitä huomioida soitto-oppilas yksilönä ja jokainen eritavalla oppivana yksilönä.” Työn sosiaalinen puoli koettiin tärkeäksi ja siitä toivottiin lähestyttävän keskustelun keinoin.

Eri-ikäisten ja eritasoisten oppilaiden opetuksesta toivottiin saatavan kokemusta jo instrumenttididaktiikan opintojen aikana. Apua kaivattiin myös niin erilaisten persoonien kuin erityisoppilaidenkin kohtaamiseen:

Opiskeluvaiheessa olisi mielestäni tärkeää saada opetuskokemusta eri-ikäisten ja -tasoisten oppilaiden opettamisesta.

Myöskin erilaisten oppilaiden opettamiseen ja kohtaamiseen on kaivannut vuosien aikana jotain apua, tukea ja vinkkiä (ylivilkkaat lapset, lukihäiriöiset jne).

Erityisryhmät olivat kuuden vastaajan mielestä hyvin tärkeä didaktiikan aihealue, mutta kukaan ei pitänyt sitä erittäin tärkeänä. Aikuisoppilaat eivät avoimissa kysymyksissä saaneet mainintoja, mutta taitoalueiden tärkeyttä mittaavassa tutkimuksen osassa kävi ilmi, että vain yksi vastaajista ei pitänyt aikuisten opettamiseen liittyviä taitoja tarpeellisina, kun taas yli puolet olivat sitä mieltä, että se on vähintäänkin hyvin tärkeä aihealue didaktiikan oppiaineessa. Ikäihmisten suhteen mielipiteet jakautuivat melko tasaisesti akselille 1-5. Erityislahjakkaiden oppilaiden opetus oli lähes kaikkien vastaajien mielestä vähintäänkin hyvin tärkeä osa-alue didaktiikassa.

Alkeisopetuksen erityisyys tuli tutkimuksessa ilmi monella tavalla. Erään vastaajan mukaan ”tärkeintä on ehkä oppia niitä asioita, mistä lähdetään liikkeelle ihan alussa, miten soittotaitoa aletaan rakentaa”. Apua kaivattiin ”pienten lasten ohjaamiseen.” Vastaajista lähes kaikki olivat sitä mieltä, että alle kouluikäisten lasten opettaminen

on didaktiikkaopinnoissa hyvin tärkeä tai erittäin tärkeä osa-alue. Yksi vastaajista oli hoksannut, että lisävinkkejä alle kouluikäisten lasten opettamiseen voi hakea varhaisiän musiikkikasvatuksesta:

Mielestäni muskarituntien seuraaminen olisi erittäin hyödyllistä opiskelijoille, sieltä saa ideoita pienten alla kouluikäisten lasten ohjaamiseen.

Erilaisia opetuksen muotoja tutkittaessa kävi ilmi, että pianonsoiton ryhmäopetus on vain kahden vastaajan mielestä erittäin tärkeää, mutta kuitenkin 53% mielestä hyvin tärkeää. Verkko-opetus arvioitiin merkityksettömäksi tai vain vähän tärkeäksi instrumenttididaktiikan osa-alueeksi. Ainoastaan yksi vastaajista arvioi sen erittäin tärkeäksi. Oppimista tukevien mobiilisovelluksien ja tietokoneohjelmien merkityksestä instrumenttididaktiikassa oltiin montaa mieltä. Yksi vastaajista arvioi sen erittäin tärkeäksi ja yksi ei ollenkaan tärkeäksi osaksi instrumenttididaktiikkaa, loput vastaajista asettuivat näiden mielipiteiden väliin tasaisesti jaoteltuna. Konkreettisia työvälineitä kaivattiin oppilaan motivointiin ja palautteen antoon sekä kotiharjoitteluun. 62% vastaajista oli sitä mieltä, että harjoittelu ja soittorutiinit ovat didaktiikan opinnoissa erittäin tärkeä aihealue. Myös kommunikaatio vanhempien kanssa askarrutti muutamia vastaajia: aihealue oli suurimman osan mielestä tärkeä osa instrumenttididaktiikkaa.

Tavoitteiden asettaminen ja tuntien suunnittelu

Yllättäen tavoitteiden asettaminen ja tuntien suunnittelu olivat vastauksissa usein mainittuja teemoja. Esimerkiksi ”*opetustyön pitkäjänteiseen suunnitteluun*” olisi kaivattu lisää opastusta. Opetussuunnitelman ja tasosuorituksien suhteuttaminen tuntien sisältöjen suunnitteluun nähtiin tärkeänä ja osin problemaattisena osa-alueena. Myöskin oppitunnin ajankäytön suunnitteluun perehtyminen nähtiin keskeisenä osana instrumenttididaktiikkaa. Yhdeksän vastaajan mielestä opetussuunnitelman merkitys osana instrumenttididaktiikan opetusta oli hyvin tärkeää tai erittäin tärkeää. Kaksi vastaajista arvioivat tämän aihealueen olevan vain vähän tärkeä. Opetussuunnitelmien merkitys ei yksityisellä sektorilla ole kovin suuri, joten tämä saattaa selittää

näitä kahta vastausta. Tuntien suunnittelu nähtiin merkittävänä didaktiikan aihealueena, sillä lähes puolet vastaajista arvioivat sen erittäin tärkeäksi.

Ergonomia ja käden asento

Ergonomia oli opetuksen sisältöä koskevista vastauksista neljänneksi eniten mainintoja saanut aihealue. 62% vastaajista oli sitä mieltä, että ergonomian merkitys didaktiikkaopinnoissa on erittäin tärkeä ja näin ollen aihealue oli tärkeimmiksi määriteltujen didaktiikan osa-alueiden joukossa. Ergonomiaan voidaan liittää myös käden ja käsivarren motoriikka ja sormityöskentely sekä käden asentoon liittyvä työskentely, jotka tutkittavat mainitsivat avoimissa kysymyksissä. Vastaajat kokivat ergonomiaan liittyvän tietämyksen olevan tärkeää ja yhdistivät sen vahvasti didaktiikan opintoihin:

Soittajan oman kehonhuollon opettaminen pitäisi mielestäni olla ihan ydinasia. Harjoittelun jaksoitus, venyttely, lihasten vahvistaminen ja (instrumenttikohtaiset) pianistin kehonkuormitustekijöiden huomioiminen. Tavoitteena kasvattaa terve soittaja soittimen soittamisen näkökulmasta.

Soittoasentoista ja niiden opettamisesta olisi ollut hyvä puhua.

Tasosuoritukset, arviointi, lautakuntatyöskentely ja pääsykoetyöskentely

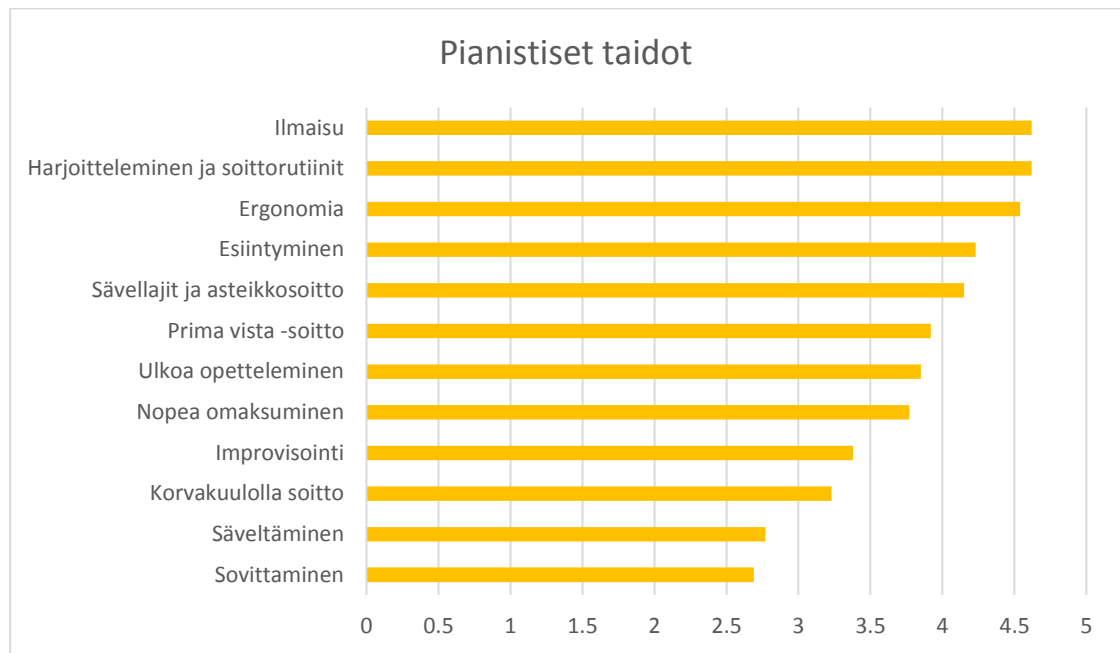
Tasosuoritukset ovat olleet pitkään yksi suomalaisen musiikkiopistojärjestelmän kulmakivistä. Tasosuoritustavoitteisessa opetuksessa koko opetusprosessi tavallaan kieoutuu niiden ympärille. Tällaiseen työskentelyyn liittyy monenlaisia vaiheita, jotka eräs vastaajista on tiivistänyt seuraavalla tavalla: *”Tasosuorituksiin valmentaminen, niiden kokoaminen ja erityisesti niiden arviointi”*. Etenkin arviointiin jäätiin kaipaamaan lisää työvälineitä. 61% vastaajista oli sitä mieltä, että arviointi on erittäin tärkeä osa didaktiikan opintoja. Esimerkissä yksi vastaajista on jäänyt kokonaan vaille kokemusta tasosuorituksien arvioinnista:

Oli aika hurjaa siirtyä työelämään, jossa minulla oli heti edessäni useita tasosuorituksien lautakuntatehtäviä, kun en ollut koskaan edes ollut seuraamassa perusopetuksen tasosuorituksia.

Suurin osa kyselyyn vastanneista koki lautakuntatyöskentelyn (77%) ja pääsykoetyöskentelyn (69%) tärkeäksi osaksi didaktiikan opintoja. Pianokilpailuihin valmistamista vastaajat eivät nähneet kovinkaan merkityksellisenä, sen sijaan oppilaan valmistaminen ammattiopintojen pääsykokeisiin oli 30%:n mielestä hyvin tärkeää ja 30%:n mielestä vain melko tärkeää.

Tekniikka, tulkinta ja pianistiset taidot

Kyselyssä selvitettiin, kuinka tärkeäksi vastaajat kokivat erilaisten pianististen taitojen läpikäymisen didaktiikan opinnoissa. Tärkeimmäksi taidoksi koettiin ilmaisun opettaminen, sillä lähes 70% vastaajista oli määritellyt sen erittäin tärkeäksi. Seuraavaksi tärkeimmäksi valikoitui harjoittelemisen ja soittorutiineiden opettaminen ja ergonomia. Myös sävellajit ja asteikkosoitto sekä esiintyminen olivat suurimman osan mielestä joko hyvin tai erittäin tärkeitä didaktiikan oppiaineen osa-alueita. Opetussuunnitelmiin kirjatut säveltäminen ja improvisointi koettiin sen sijaan vähemmän merkityksellisiksi. Vastaajista lähes puolet olivat sitä mieltä, että säveltäminen on vain vähän tärkeää, mutta improvisointi koettiin tärkeämmäksi. Prima vista -soitto oli lähes kaikkien vastaajien mielestä hyvin tärkeä tai erittäin tärkeää. Alla oleva taulukko havainnollistaa, kuinka tärkeäksi vastaajat kokivat erilaisten taitojen opiskelun didaktiikatunnilla.

Taulukko 1. Pianistiset taidot.

Tekniikan ja tulkinnan opettaminen puhuttivat kyselyyn vastaajia. Tekniikan opettamiseen kaivattiin apuja esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, kun oppilaalta jotkin asiat ”eivät tule luonnostaan” tai jos hänellä on motorisia vaikeuksia. Vastaajat mainitsivat pedaalinkäytön, trillit, sormijärjestykset ja asteikkosoiton teknisinä osa-alueina, joihin he olivat jääneet kaipaamaan opastusta. Lisäksi erilaiset tulkintaperinteet koettiin tärkeinä. Musiikkityyleistä impressionismi nähtiin yllättäen tärkeimpänä ja seuraavaksi tärkeimpinä barokki- ja vanha musiikki sekä aikamme musiikki. Romantiikka ja klassismi olivat vastaajien mielestä kuitenkin lähes yhtä tärkeitä. Rytmimusiikki ja vapaasäestys olivat kolmen vastaajan mielestä vain vähän tärkeä aihealue, mutta suurimman osan mielestä nämä genret olivat vähintään hyvin tärkeitä. Elokuvamusiikki, itämainen musiikki, länsimaisen musiikkikulttuurin ulkopuolelta tulevat musiikkikulttuurit, moderni musiikki ja jazz mainittiin sellaisina tyyleinä, joiden hallintaa jotkin vastaajat olivat työssään tarvinneet.

Työyhteisötaidot ja työelämätaidot

Jotkut vastaajista olivat sitä mieltä, että didaktiikassa tulisi opiskella myös työyhteisöön liittyviä taitoja ja perehtyä työelämää koskevaan tietoon:

Työsopimusasioihin ja opettajan oikeuksiin ja velvollisuuksiin sekä yleensä työnhaun käytäntöihin olisi hyvä perehtyä, näitä asioita itselläni ei opintoihin kuulunut käytännössä laisinkaan.

Ehkä tällä hetkellä olisi hyvä valmentaa työelämän monimuotoisuuteen, yrittäjäyys yhtenä mahdollisuutena.

Lähes kaikki vastaajat näkivät työyhteisövalmiuksien (”työyhteisötaidot”) kehittämisen hyvin tärkeänä tai erittäin tärkeänä osana didaktiikan opintoja. Vaihtoehtoisten viestintäkanavien käytön opetteleminen jakoi mielipiteitä.

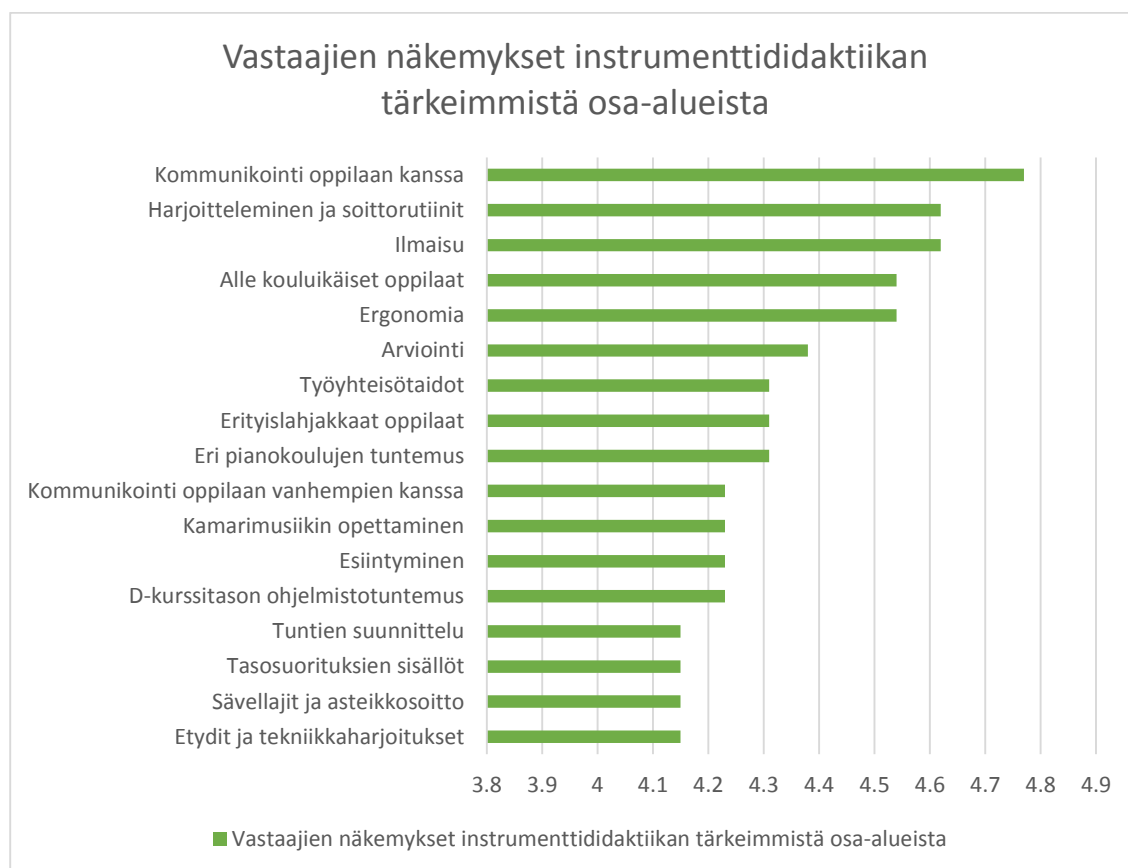
Pianon rakenne, toiminta ja hankkiminen

Tutkimuksessa selvitettiin myös vastaajien näkemyksiä pianon rakenteelliseen tuntemukseen liittyvän tiedon tärkeydestä instrumenttididaktiikan opinnoissa. Neljä vastaajista oli sitä mieltä, että pianon rakenteen ja toiminnan tunteminen on erittäin tärkeää. Noin puolet vastaajista arvioivat sen ainoastaan melko tärkeäksi. Viritykseen liittyvä tieto oli kuuden vastaajan mielestä vain vähän tärkeää. Toisaalta kaksi vastaajista arvioivat sen erittäin tärkeäksi. Pianon ostamiseen ja hintoihin liittyvää tietoa ei koettu kovinkaan merkitykselliseksi. Ainoastaan kaksi arvioi ostamiseen liittyvän tiedouden erittäin tärkeäksi. Pianomerkkien tuntemus oli vain kolmen mielestä erittäin tärkeää enemmistön ollessa sitä mieltä, että se on vain vähän tärkeää tai melko tärkeää. Sähköpianojen tuntemusta ei koettu tärkeäksi.

Tärkeimmiksi määritellyt sisällölliset osa-alueet

Vastaajia pyydettiin arvioimaan didaktiikan oppiaineen kannalta merkityksellisimpiä aihealueita ja teemoja asteikolla 1-5, opintoihin ja työelämän kokemuksiinsa peilaten. Seuraava taulukko havainnollistaa niitä osa-alueita, jotka vastaajat kokivat kai-

kista tärkeimmiksi. Taulukosta on jätetty pois vastaajien näkemykset erilaisten tyylien tärkeydestä ja siinä on lueteltu 17 tärkeimmäksi määriteltä osa-aluetta 54 osa-alueesta.

Taulukko 2. Instrumenttididaktiikan 17 tärkeimmäksi määriteltä osa-aluetta.

Vuorovaikutus oppilaan kanssa koettiin koko instrumenttididaktiikan oppiaineen tärkeimmäksi osa-alueeksi myös taitoalueiden tärkeyttä mittaavassa tutkimuksen osassa. Tärkeimpien osa-alueiden joukosta löytyy instrumenttiin liittyviä perustaitoja, kuten pianokoulujen tuntemus, tasosuoritusten sisällöt, sävellaji- ja asteikkosoitto sekä etydit ja tekniikkaharjoitukset, mutta ne ovat sijoittuneet listan loppupäähän. Tärkeimmiksi määriteltäjä osa-alueita tarkasteltaessa voidaanakin havaita mielenkiintoisia ilmiöitä. Harjoittelun ja soittorutiinien opettaminen nostettiin toiseksi tärkeimmäksi aihealueeksi didaktikassa ilmaisun opettamisen kanssa. Alle kouluikäisten oppilaiden opettaminen ja ergonomia arvioitiin yhtä tärkeäksi jaetulle sijalle kolme.

Arviointi löytyy kymmenen tärkeimmän osa-alueen joukosta, niin kuin myös työyhteisötaidot, erityislahjakkaat oppilaat ja kommunikointi oppilaan vanhempien kanssa. Myös kamarimusiikin opettaminen löytyy tärkeimmiksi määriteltyjen listalta.

4.4 Didaktiikan opetus osana ammattitaitoa

Vastaajien näkemykset didaktiikan opetuksen puutteista auttavat hahmottamaan niitä elementtejä, jotka tekevät didaktiikan opetuksesta hyvää. Ensinnäkin harjoitusoppilaita täytyisi olla tarpeeksi ja niiden tulisi olla opiskelijan valmiuksiin nähden sopivan tasoisia:

--ongelma oli se, että harjoitusmusiikkiopistoon ei ollut niin paljon tuloja, että opiskelijat olisivat saaneet riittävän määrän sopivan tasoisia harjoitusoppilaita.

Palautteen merkitys korostui niissä tapauksissa, kun sitä ei oltu saatu tarpeeksi. Palautetta toivottiinkin saatavan runsaasti ja monipuolisesti. Opetus, jossa opiskelija koki saavansa liian vähän ohjausta, koettiin tehottomana:

Opetus oli aika itsenäistä: muutaman kerran lukuvuodessa muut opiskelijat ja didaktiikan opettaja seurasivat opetusta ja antoivat palautetta.

Ohjelmiston tärkeys tuli esille myös opetuksen puutteita arvioitaessa. Ohjelmistoon toivottiin perehdyttävän mahdollisimman perusteellisesti ja laajasti. Seminaariopetukselle toivottiin organisoitunutta rakennetta ja hyvin suunniteltuja sisältöjä:

Toisen vuoden keväällä saimme seminaariopetusta, joka oli mukavaa ja mielenkiintoistakin, mutta keskittyi lähinnä kokemusten vaihtoon ja työelämälähtöiseen keskusteluun.

Järjestelmällinen asioiden läpi käyminen puuttui. Paljon aihealueita jäi käymättä läpi.

Tavoitteellisen työskentelyn opettaminen koettiin tärkeäksi. Tukea jäätiin kaipaamaan myös musiikkiopistojärjestelmän hahmottamiseen ja tuntemiseen:

Olisi ollut hyvä, jos pedioppilaat olisi pitänyt viedä johonkin tavoitteeseen, vaikkapa ihan vain konserttiin soittamaan.

Musiikkiopistojärjestelmään tutustumiseen ja etenkin siihen, kuinka oppilaiden kehityksen saa käytännön tasolla rytmitettyä tutkintovaatimusten mukaiseksi.

Instrumenttididaktiikan opetuksen laatua heikentävinä tekijöinä nähtiin tiettyjen osa-alueiden, kuten arvioinnin, lautakuntatyöskentelyn, pääsykokeiden ja ergonomian laiminlyöminen opetuksen sisällöissä. Tutkittavista kolme kertoi saaneensa didaktiikan opetuksesta riittävät valmiudet työelämään. Neljä vastaajista kokivat opintojen valmistaneen työelämään vain osittain. Viisi vastaajaa oli sitä mieltä, että he eivät olleet saaneet työelämävalmiuksia juuri ollenkaan. Yksi vastaajista ei ilmoittanut kantansa tähän kysymykseen. Jotkut vastaajista kokivat ammattitaitonsa jääneen puutteelliseksi huonosi järjestetyn didaktiikan vuoksi, mutta hakivat puuttuvaa tietoa muita reittejä. Tietoa haettiin lisäkoulutuksen kautta, alan materiaaleista sekä artikkeleista ja itse kokeilemalla. Useat vastaajat olivat melko tyytyväisiä saamaansa opetukseen ja ymmärsivät myös sen, että työelämä toimii merkityksellisenä pedagogisten taitojen opettajana:

Yleensä ottaen mielestäni koulutus ei koskaan voi täysin valmistaa työelämään, mutta jonkun verran tietenkin. Työelämässä vasta oppii työelämää.

Didaktiikan opettajilta tuli lähinnä kommenttia, että "työ opettaa kyllä" ja vasta 3-4 vuoden kokopäiväisen opetusuran jälkeen alkoi tuntua siltä, että on jotain jo vähän oppinut opetustyöstä, lisää oppii koko ajan.

Jos en olisi jo opetusaikana tehnyt opetustyötä jonkun verran muutenkin, olisi ollut varmasti järkytys ja todella vaikeaa siirtyä täysipäiväiseen työntekoon suoraan koulunpenkiltä.

Työ (ja täydennyskoulutukset) tekijäänsä neuvoa sitten siitä eteenpäin.

5 Johtopäätökset

On selvää, etteivät didaktiikan kurssien sisällöt voi täysin kattaa kaikkia tutkimuksen kautta esille tulleita osa-alueita, ei edes niitä tärkeimmiksi määriteltyjä. Olisi kuitenkin tärkeää hahmottaa, mitkä ydinteemat koetaan didaktiikan opinnoissa tärkeimmiksi ja suunnitella opetus ja seminaarien sisällöt sen pohjalta. Tutkimuksen perusteella didaktiikan opetuksen keskiöön sijoittuu vuorovaikutus erilaisten oppilaiden

kanssa sekä ohjaustaidot. Kokemusta kaivattiin eritasoisten ja eri-ikäisten oppilaiden opetukseen. Aikuiset ja erityisoppilaat nähtiin jokseenkin merkityksellisinä kohderyhminä, mutta selkeästi enemmän tutkittavia askarruttivat alle kouluikäisten oppilaiden opettaminen ja erityislahjakkaat oppilaat. Varhaisiän musiikkikasvatus tarjoaisi oivallisia näkökulmia niihin haasteisiin, joita alle kouluikäisten opetuksessa kohdataan.

Ohjelmisto on soitonopetuksessa keskeisessä asemassa, onhan soittotunneilla kyse musiikin opettelemisesta. Eri tyylien merkityksellisyys opetuksen sisällöissä on tutkimustuloksien mukaan kiistaton, mutta on kuitenkin tärkeää kysyä, kuuluisiko tyylien omaksuminen kuitenkin lähtökohtaisesti soittotunneille? Mielestäni tyylien kaltaisten laajojen kokonaisuuksien ei tulisi viedä tilaa didaktiikan kurssien vähäisistä tuntimääristä. Omat haasteensa ohjelmistotuntemukseen tuovat uudet suosiotaan kasvattavat musiikkityylit, joiden hallintaa ei välttämättä klassisen musiikin koulutuksessa opeteta. Näiden musiikkityylijen haltuunotto jää usein omien intressien varaan, ja tutkittavat kokivatkin taitonsa vajavaiseksi näiden osa-alueiden suhteen. Tässäkin tilanteessa on syytä kyseenalaistaa: Ovatko didaktiikan kurssit oikea paikka opiskella esimerkiksi vapaasäestystä tai vaikkapa itämaista musiikkia? Mielestäni nämäkin osa-alueet kuuluvat omien kurssiensa piiriin. Joka tapauksessa ohjelmistoon perehtyminen on yksi tärkeimmistä didaktiikan opintojen kulmakivistä.

Ergonomia sai tutkimuksessa yllättävän paljon mainintoja ja se määriteltiin viiden tärkeimmän sisällöllisen osa-alueen joukkoon. Ergonomiaa opiskellaan oppilaitoksesta riippuen instrumenttididaktiikan tai instrumenttiopintojen yhteydessä, mutta jossain myös erillisenä kurssinaan. Didaktiikan näkökulmasta ergonomiasta olisi tärkeää saada etenkin sitä tietoa, jonka avulla voidaan ohjata oppilaita terveelliseen tapaan soittaa omaa instrumenttiaan. Tutkittavat kokivat myös oppilaiden kotiharjoitteluun ja harjoittelurutiineihin ohjaamisen tärkeäksi sisällölliseksi osa-alueeksi, mutta avoimet kysymykset eivät täsmentäneet, mistä tämä johtuu. Ilmiö on ehkä sellainen, josta ei juuri keskustella, sillä sen koetaan kuuluvan oppilaan itsensä vastuulle.

Myöskään ilmaisun opettamisesta ei avoimissa kysymyksissä puhuttu, vaikka sen opettaminen luokiteltiin kolmen tärkeimmän didaktiikan osa-alueen joukkoon. Tuloksesta on mahdotonta vetää suoraa johtopäätöksiä siitä, miksi ilmaisun opettaminen

koettiin tärkeäksi, joten asiaa voidaan vain spekuloida. On selvää, että ilmaisu on yksi musiikin ydinalueita. Samaan aikaan se on myös jotain suorastaan maagiseksi koettua, jonka ohjaaminen voidaan kokea hankalana. Myös kamarimusiikki on aihealue, jonka tutkittavat määrittelivät tärkeimpien didaktiikan osa-alueen joukkoon ja johon jokainen musiikkipedagogi väistämättä työelämässä törmää. Sen didaktiikkaan panostetaan kuitenkin valitettavan vähän. Kamarimusiikkia oppii sitä soittamalla, mutta didaktinen lähestyminen kasvattaisi valmiuksia opettaa sitä.

Tutkimuksesta käy ilmi, että selkeä puute didaktiikan opinnoissa on ollut arvioinnin osa-alueen laiminlyöminen. Tämä tuli ilmi avoimissa kysymyksissä samalla kun arviointi määriteltiin kuuden tärkeimmän aihealueen joukkoon. Arvioinnin käsite soitonopettajan työssä pitää sisällään paljon erilaisia arvioinnin muotoja, esimerkiksi tasosuoritusten ja sisäänpääsykokeiden arvioinnin, vuosittaisen sanallisen ja numeerisen arvioinnin sekä jatkuvan suullisen arvioinnin. Näihin asioihin perehdytään osittain ammatillisissa opettajaopinnoissa, joten instrumenttididaktiikassa olisi mielestäni tärkeää perehtyä nimenomaan instrumenttisuoritusten arviointiin. Lautakunta- ja pääsykoetyöskentelyyn sekä vuosittaiseen arviointiin perehtymisen tulisi tämän vuoksi olla osa didaktiikan opintoja. Taiteellisen suorituksen arviointi on itsessään haastavaa, jonka vuoksi uskon, että vastaajat kokevat epävarmuutta aihealueeseen liittyen. Markku Pöyhönen on saanut samankaltaisia tuloksia väitöstutkimuksessaan, josta käy ilmi instrumenttididaktiikan opiskelijoiden toive paneutua arvioinnin osa-alueeseen perusteellisemmin (Pöyhönen 2004, 81).

Työyhteisötaidot ja tuntien suunnittelu olivat kymmenen tärkeimmäksi määritellyn osa-alueen joukossa. Työyhteisötaidoilla tarkoitettaneen kollegiaalista yhteistyötä ja musiikkiopistomaailman käytäntöjen tuntemista. Opintojen aikana saadaan valitettavan harvoin käsitystä siitä, millaista oikeassa työelämässä toimiminen on. Opetusharjoittelun osittainen tai kokonaan siirtäminen työelämään olisi yksi tapa tuoda työyhteisöä lähemmäksi didaktiikan opintoja. Eri aikajänteillä tapahtuva tuntien suunnittelu sekä opetuksen suunnittelu suhteessa opetussuunnitelmaan nousivat tutkimustuloksista sellaisina osa-alueina, joihin didaktiikan opinnot eivät olleet pystyneet vastaamaan. Havaintoa tukee myös Pöyhösen väitöskirjassaan raportoimat tulokset inst-

rumenttididaktiikan kehityskohteista, joista yhdeksi tärkeimmistä määriteltiin suunnittelutaidot (Pöyhönen 2004, 82). Tuntisuunnitelmat tehdään yleensä ainakin näytetunneille, mutta kenties olisi syytä jo didaktiikan tunneilla pyrkiä hahmottamaan soitossa kehittymisen pidempiä linjoja sekä opetuksen suunnittelua suhteessa opetussuunnitelmaan. Toisaalta tämäkin on taito, joka kehittyy työtä tehdessä.

Tutkimus osoittaa, etteivät työelämän paljon puhutut uudet virtaukset vielä näy tutkittavien opetustyössä. Pianopedagogit eivät kokeneet esimerkiksi verkko-opetusta, mobiilisovelluksia ja ikäihmisten opettamista erityisen tärkeinä osa-alueina työssään. Myöskään vaihtoehtoisten viestintäkanavien käyttöä ei koettu kovin tärkeäksi. Aika näyttää, millä tavalla nämä soitonopetuksen uudet tuulet tulevat näkymään tulevaisuuden pianopedagogiikassa, vai tulevatko ne osaksi pianopedagogiikkaa ollenkaan. Ryhmäopetustaitojen merkitystä haluaisin kuitenkin korostaa, sillä uskoisin sen olevan yleistymässä. Aihepiiri kuuluu mielestäni nimenomaan instrumenttididaktiikan piiriin, sillä instrumenttikohtaista erityistietämystä ei voida kasvatustieteen perusopinnoissa käsitellä riittävästi.

Voi olla mahdollista, että tutkittavien näkemykset tärkeimmiksi määritellyistä sisällöllisistä osa-alueista kuvastavat niitä aihealueita, joita ei ole heidän saamassaan didaktiikan opetuksessa käsitelty. Pianonsoiton perustieto, kuten ohjelmisto, tekniikka jne. ovat varmasti sellaisia aihealueita, joihin jokainen on didaktiikan tunneillaan syventynyt ja saavuttanut niissä syvällistä ymmärrystä. Tutkittavat ovat saattaneet määritellä tässä tutkimuksessa tärkeimmiksi ne aihealueet, joissa ovat jääneet vaille tietoa jättäen varjoon ne pianonsoiton ydinteemat, joista ovat jo oppineet kaiken tärkeimmän. Tämä ilmiö saatata vääristää tutkimustuloksia, jos niitä tulkitaan pelkästään tärkeimmiksi määriteltyjen aihealueiden kautta. Didaktiikan opetuksen sisältöjä suunniteltaessa olisikin tärkeää hahmottaa kokonaisuus, jonka ytimessä ovat kommunikatio, erilaiset oppijat ja ohjelmisto.

Lähes puolet vastaajista olivat sitä mieltä, etteivät olleet saaneet didaktiikan opinnoissaan riittävästi valmiuksia työelämään. Kaikkea ei didaktiikan opinnoissa ole tarkoituskaan oppia, mutta mielestäni tutkimustulos kertoo tarpeesta panostaa didaktii-

kan opintojen suunnitteluun ja opintojen kehittämiseen. Opetusharjoittelua suunniteltaessa tulisi pitää huolta siitä, että opiskelijat saavat kokemusta erilaisista, eri-ikäisistä ja eritasoisista oppilaista. Lisäksi palautteelle ja dialogille tulisi olla tarpeeksi aikaa. Seminaarien sisältöjen kehittämiseen olisi syytä panostaa, jotta suhteellisen pienessä tuntimäärässä voitaisiin mahdollisimman kattavalla tavalla käsitellä pianopedagogiikan keskeisimmät ilmiöt ja mahdollisesti mahdollistaa sinne myös tässä tutkimuksessa ”yllätyksenä” tulleita ilmiöitä, kuten harjoittelurutiineihin ohjaaminen ja ilmaisen opettaminen. Vanhan mallin ohjelmistoseminaarit eivät enää riitä kattamaan niitä ilmiöitä, joihin pianopedagogit kentällä törmäävät.

6 Pohdinta

Didaktiikan opintojen tarkoitusta ja toteutusta tarkasteltaessa teoria tukee saatua tutkimustietoa. Tulokset tukevat Aarnion (2008, 33), Vidjeskogin & Perkiön (2008, 56), Elgersmanin (2012, 412-414) ja Siitosen (2003, 18-19) näkemyksiä palautteen kiistattomasta merkityksestä opetusharjoittelussa ja opettajuuden kehittämisessä: Heidän mukaansa opettajana kasvu tapahtuu henkilökohtaisten oppimisprosessien ja palautteeseen liittyvän dialogin sekä itsereflektion kautta. Tutkimuksen päätavoitteena oli kuitenkin tuottaa tietoa pianodidaktiikan sisällöistä ja tähän kysymykseen onnistuttiin löytämään vastauksia. Tutkimuksen kautta saavutettua tietoa voidaan hyödyntää pianon instrumenttididaktiikan opetuksen suunnittelussa. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää myös muiden instrumenttien didaktiikkakurssien suunnitteluun aihealueiden ollessa hyvin sovellettavissa mille tahansa instrumentille.

Tutkimuksessa saavutettu otos oli pieni, joten sen perusteella on mahdoton tehdä vedenpitäviä johtopäätöksiä pianodidaktiikan opetuksesta Suomessa. Paremman konkreettisen saavuttamiseksi olisi järkevää hankkia tietoa suuremmalta kohderyhmältä. Sisällöllisiin kysymyksiin tutkimustulokset antavat näkökulmaa, mutta aiheeseen voitaisiin silti paneutua syvällisemmin tutkimalla esimerkiksi didaktiikan opettajien näkemyksiä aineen opetuksesta ja sisällöistä. Pianopedagogiikan perinteet vaihtelevat maiden välillä melko paljon, joten olisi ollut mielenkiintoista saada näkökulmaa myös ulkomaisesta pianodidaktiikan opetuksesta.

Yrittäjänä toimivien pianopedagogien näkökulma jäi tutkimuksesta uupumaan. Julkisen rahoituksen pienentymisen vuoksi olisi ollut tärkeää saada konkreettista kuvaa siitä, mitä soittotuntinsa kokonaan omasta pussistaan maksavat oppilaat opetukselta kaipaavat. Sisällöllistä näkökulmaa didaktiikkaan voitaisiin hakea kohdistamalla jatkotutkimuksia alalla toimiville itsensä työllistäjille. Ehdottoman tärkeää olisi myös yhteistyö lähitieteenalojen kesken ja pianodidaktiikan järjestäytyminen: olisi hienoa, jos oppiaineen opettajat ryhtyisivät yhdessä kehittämään opetuksen sisältöjä lähialojen asiantuntijoiden kanssa. Uskoisin, että tällä tavalla saataisiin paljon hiljaista tietoa konkretisoitua käytännön tasolle, ja toivon mukaan myös jonkinlaista teoriapohjaa luotua.

Instrumenttididaktiikka on koko opintojeni ajan puhututtanut opiskelijoita, koska sen opetus on ollut instrumentista riippuen tasoltaan vaihtelevaa. Osallisuuteni Jammaus ry:n toiminnassa ja kannanoton tekeminen, jossa instrumenttididaktiikka oli yksi keskeisimmistä opiskelijoiden huolenaiheista, on saattanut vaikuttaa näkemyksiini tutkimustulosten tulkinnasta. Uskon kuitenkin, että nämä kokemukset ovat antaneet hyvää näkökulmaa ja käytännön kokemusta tutkimusaiheesta. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää tulkinnasta irrallaan ja didaktiikan opettajan oman harkinnan mukaan, mikäli pianodidaktiikan opetusta halutaan lähteä niiden perusteella kehittämään.

Musiikkipedagogin ammatti on poikkeuksellinen ammatti, sillä siihen orientoituminen alkaa yleensä jo lapsena. Opiskelu pianonsoiton opettajaksi alkaa siis oikeastaan jo silloin, kun tuleva opettaja ensimmäisen kerran asettuu pianon äärelle ja ottaa ensimmäisen pianotuntinsa. Tieto opetettavasta aineesta alkaa rakentua tämän ensimmäisen oppitunnin päälle. Näin ollen ammattikoulutuksen aloittavalla soittajalla on jo koulutukseen astuessaan mittava tietoperusta opiskeltavasta aineesta, tässä tapauksessa pianonsoitosta. Instrumenttiin liittyvä tieto ja taito kasvavat edelleen koulutuksen aikana, ja soittotunneilla opitaan monenlaisia asioita, kuten instrumentin teknistä hallintaa ja musiikin estetiikkaa. Parhaassa tapauksessa musiikin hahmottamisen aineet nivoutuvat sulavasti osaksi instrumenttikohtaista tietämystä. Valtaosa instrumenttiin liittyvästä tiedosta välittyy kuitenkin omien soittotuntien ja oman soittamisen kautta lapsuudessa alkaneen prosessin myötä. Tähän kontekstiin peilaten

instrumenttididaktiikan opintojen tarkoitus muuttuu vaikeaksi määritellä. Mikä on oppiaineen rooli instrumenttiopetuksen, opettajaopintojen ja musiikin hahmottamisaineiden keskellä? Koulutuksenjärjestäjien olisi syytä pohtia tätä eri oppiaineiden välistä suhdetta. Koulutus olisi järkevää suunnitella sillä tavalla, että eri opinnot ja kurssikokonaisuudet tukisivat toisiaan, eikä turhia päällekkäisyyksiä olisi.

Tutkimustuloksia ja aihepiiriin liittyvää kirjallisuutta tarkastelemalla voidaan sanoa, että didaktiikan opintojen kehittämiseksi olisi tarvetta. Instrumenttididaktiikan olisi hyvä kommunikoida muiden didaktiikan alojen kanssa, jotta saataisiin käyttöön perustietämystä. Oppiaineen ollessa hyvin merkityksellisessä roolissa musiikkipedagogiopinnoissa olisi mielestäni tarkoituksenmukaista kehittää sisältöjä vastaamaan paremmin työelämän lähtökohtia. Instrumenttididaktiikan oppiaineen tulisi vahvistaa tutkimukseen perustuvaa teoreettista pohjaansa monellakin tapaa. Elgersmanin (2012, 416) sanoin ”--I hope to make connections between the personal experience, educational research, and research in applied music teaching --”. Opettajien yleisdidaktiikka, musiikin ainedidaktiikka sekä soittimeen liittyvä tutkimustieto voisivat toimia suunnannäyttäjinä didaktiikan opintojen opetussuunnitelmalle. Myös muuttuvat työelämän tarpeet tulisi huomioida aineen opetusta kehitettäessä.

Lähteet

- Aarons, E. 2008. Pienryhmä opetusharjoittelussa. Teoksessa: Isosomppi, L. & Valli, R. (toim.) Opetusharjoittelun uudet mahdollisuudet. Juva: PS-kustannus.
- Elgersman, K. 2012. First year teacher of first year teachers: A Reflection on teacher training in the field of piano pedagogy. Julkaisussa International Journal of Music Education, 409-424.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja Kirjoita. 13. p. Keuruu: Otava.
- Kari, J. 1994. Didaktiikka ja opetussuunnittelu. Juva: WSOY.
- Kuitunen, S. 2008. Aineenhallinnasta opettajuuden reflektointiin: musiikin didaktiikka didaktiikkojen näkökulmasta. Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- Lahdes, E. 1986. Peruskoulun didaktiikka. Keuruu: Otava.
- Lahdes, E. 1997. Peruskoulun uusi didaktiikka. Keuruu: Otava.
- Leivo, M., Isosomppi, L. & Valli, R. 2008. Opetusharjoittelujärjestelmän lähtökohtia. Teoksessa: Isosomppi, L. & Valli, R. (toim.) Opetusharjoittelun uudet mahdollisuudet. Juva: PS-kustannus.
- Linnankivi, M., Tenkku, L. & Ellen, U. 1988. Musiikin didaktiikka. Juva: WSOY.
- Pohjannoro, U. 2010. Soitonopiskelua joustavasti ja yhteisöllisesti - Musiikkioppilaitosten kehitysnäkymiä rehtoreiden arvioimana. Musiikkialan toimintaympäristöt ja osaamistarve – Toive, osaraportti 6. Helsinki: Sibelius-Akatemia. 5/2010
- Pöyhönen, M. 2004. Ajattelen - siis soitan : musiikin opetussuunnitelman käytännöllisiä ja musiikkikasvatusfilosofisia ulottuvuuksia. Jyväskylän yliopisto, musiikin laitos. Viitattu 20.1.2017.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9940/G0000559.pdf?sequence=1>
- Ruohotie, P. 1999. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Juva: WSOY.
- Salavuo, M. 2009. Verkkoympäristöt musiikinopetuksessa ja -opiskelussa. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) Musiikkikasvatus – Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Vaasa: Suomen musiikkikasvatusseura.
- Siitonen, L. 2003. Didaktiikkatunnit – Ohjausta opettajuuteen. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Teemoittelu. Kajaanin ammattikorkeakoulun opinnäytetyöpakki. Viitattu 30.12.2016.
<http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/teemoittelu>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. p. Jyväskylä: Gummerus.
- Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Finn Lectura.

Widjeskog, M. & Perkkilä, P. 2008. Ammatillinen kehittyminen opetusharjoittelun haasteena. Teoksessa: Isosomppi, L. & Valli, R. (toim.) Opetusharjoittelun uudet mahdollisuudet. Juva: PS-kustannus.

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake

Kysely pianon instrumenttididaktiikasta

Tämä kysely on tarkoitettu työelämässä toimiville pianonsoitonopettajille, jotka ovat valmistuneet tutkintoon ja opintojensa aikana osallistuneet instrumenttididaktiikan/instrumenttipedagogiikan/ainedidaktiikan opetukseen. Kyselyssä oppiaineesta käytetään nimeä instrumenttididaktiikka ja sillä tarkoitetaan oppiainetta, jossa harjoitellaan instrumentin (pianon) soiton opettamista.

Kyselyyn vastataan anonyymisti ja siitä saatuja vastauksia hyödynnetään opinnäytetyöhön Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Vastaaminen kestää noin 10 minuuttia.

1. Millainen käsitys sinulla on instrumenttididaktiikasta oppiaineena? Mikä on mielestäsi oppiaineen tarkoitus ja keskeisin sisältö?

2. Kuvaile saamaasi instrumenttididaktiikan opetusta. Millä tavalla opetus oli järjestetty? Millaisia sisältöjä opinnoissasi oli?

3. Mikä oli mielestäsi hyödyllisintä didaktiikan oppiaineessa?

4. Millaisiin taitoihin tai tietoihin jäit kaipaamaan lisää opastusta?

5. Vertaile didaktiikkaopintojesi ja työelämän käytäntöjen välistä suhdetta. Valmistiko opiskelu sinua riittävästi työelämään?

6. Alla on luettelo pianonsoiton opetukseen liittyvistä osa-alueista. Arvioi opintoihisi ja työelämän kokemuksiisi peilaten asteikolla 1-5, kuinka tärkeää niiden opetus olisi mielestäsi pianon instrumenttididaktiikan oppiaineessa. *

	1 Ei ollen- kaan tärkeä	2 Vain vähän tär- keä	3 Melko tärkeä	4 Hy- vin tär- keä	5 Erit- täin tär- keä
Opetussuunnitelma	☐	☐	☐	☐	☐
Ohjelmisto:					
Eri pianokoulujen tuntemus	☐	☐	☐	☐	☐
Peruskurssitasojen ohjelmistotuntemus	☐	☐	☐	☐	☐
D-kurssitason ohjelmistotuntemus	☐	☐	☐	☐	☐
C-kurssitason tai ylempien kurssitasojen ohjel- mistotuntemus	☐	☐	☐	☐	☐
Nelikätinen ohjelmisto	☐	☐	☐	☐	☐
Muu kuin nelikätinen kamarimusiikkiohjelmisto	☐	☐	☐	☐	☐
Etydit/Tekniikkaharjoitukset	☐	☐	☐	☐	☐
Pianistiset taidot:					
Sävellajit ja asteikkosoitto	☐	☐	☐	☐	☐
Prima vista –soitto	☐	☐	☐	☐	☐
Nopea omaksuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Ulkoa opetteleminen	☐	☐	☐	☐	☐
Ilmaisu	☐	☐	☐	☐	☐
Harjoitteleminen ja soittorutiinit	☐	☐	☐	☐	☐

Improvisointi	☐	☐	☐	☐	☐
Korvakuulolla soitto	☐	☐	☐	☐	☐
Säveltäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Sovittaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Esiintyminen	☐	☐	☐	☐	☐
Ergonomia	☐	☐	☐	☐	☐

Tasosuoritukset, pääsykokeet ja kilpailut:

Tasosuorituksien sisällöt	☐	☐	☐	☐	☐
Arviointi	☐	☐	☐	☐	☐
Lautakuntatyöskentely	☐	☐	☐	☐	☐
Työskentely pääsykoetilanteessa	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaan valmistaminen ammattiopintojen pääsykokeisiin	☐	☐	☐	☐	☐
Oppilaan valmistaminen pianokilpailuihin	☐	☐	☐	☐	☐

Tyyli:

Vanha musiikki/Barokki	☐	☐	☐	☐	☐
Klassismi	☐	☐	☐	☐	☐
Romantiikka	☐	☐	☐	☐	☐
Impressionismi	☐	☐	☐	☐	☐
Aikamme musiikki	☐	☐	☐	☐	☐
Rytmimusiikki/Vapaasäestys	☐	☐	☐	☐	☐

Muu

tyyli, _____ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

mikä?

Erilaiset oppijat ja oppimistilanteet:

Alle kouluikäiset oppijat ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Erityisoppijat ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Erityisryhmät (esim. sokeat) ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Aikuisoppilaat ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Ikäihmiset oppilaana ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Erityislahjakkaat oppilaat ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Pianonsoiton ryhmäopetus ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Kamarimusiikin opettaminen ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Verkko-opetus ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Instrumentin rakenteellinen tuntemus:

Oppimista tukevat mobiilisovellukset ja tietokoneohjelmat ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Pianon rakenne ja toiminta ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Viritys ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Pianon ostaminen ja hinnat ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Pianomerkkien tuntemus ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Sähköpianot ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Sosiaaliset taidot ja työelämän yleiset taidot:

Kommunikointi oppilaan kanssa ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Kommunikointi oppilaan vanhempien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisötaidot	☐	☐	☐	☐	☐
Vaihtoehtoisten viestintäkanavien käyttö (sähköposti, sosiaalinen media)	☐	☐	☐	☐	☐
Tuntien suunnittelu	☐	☐	☐	☐	☐

7. Syntymävuotesi

4 merkkiä jäljellä

8. Minä vuonna olet valmistunut pianonsoitonopettajaksi?

Ilmoita vastaus muodossa: esim. 1996

4 merkkiä jäljellä

9. Missä oppilaitoksessa/oppilaitoksissa olet opiskellut pianon instrumenttidiidaktiikkaa?

10. Millaisissa työtehtävissä olet toiminut valmistumisesi jälkeen ja kuinka pitkään?

Oletko työskennellyt yksityisellä vai julkisella sektorilla, vai kenties yrittäjänä?

Paljon kiitoksia vastauksistasi!